

Beleidsplan 2011-2015

Natuurpunts veeakkers

City Zen (24 en 30 juni)

Tarweveredeling vastgeroest

Mondina: weten en eten

Boeren op een kruispunt

Wervelkrant

Nr 2 • Juni 2010 • 4 euro

'Wervelkrant 10/2'
is krant 81 in het 20° Werveljaar.
Gedrukt op kringlooppapier,
met plantaardige inkt
door Drukkerij Wils
op 1600 exemplaren.

Alle artikels zijn vrij van intellectuele eigendomsrechten. U mag overnemen als u de bron duidelijk vermeldt en Wervel een exemplaar van uw publicatie toestuurt.

Adres Wervel VZW

MundoB
Edinburgstraat 26
1050 Brussel
Tel. 02/ 893.09.60
< info@wervel.be >
www.wervel.be

Verantwoordelijke uitgever :

Jeroen Watté

Layout: Tinne Van den Bossche

Wilt u meer weten?

U kunt de lijst van alle uitgaves op de website vinden.

Wilt u meer lezen?

U kunt de lijst vinden op de website of aanvragen op het secretariaat.
Op www.wervel.be kunt u ook alles nalezen.

U kunt ons steunen!

- We roepen graag alle mensen, groepen en organisaties op om ons **maandelijks/jaarlijks een bedrag** - naar eigen draagkracht - te storten.

Begin dit jaar mochten Wervel vzw aftrekbaarheidsattesten afleveren voor het boekjaar 2009 (en 2008). Een aanvraag tot verlenging van deze erkenning werd ingediend.

523-0803037-49 van Wervel VZW.

(internationaal)

IBANCode BE 46-001-2165388-36

BIC/Swift code GEBABEBB

- Wervel is een **project bij Krekelsparen** van Netwerk-Vlaanderen. Het erkenningsnummer is 94/0054.
- Aan wie alleen de **Wervelkranten** wil ontvangen, vragen we **minimum 16 euro** (voor organisaties minimum 28 euro), als ondersteuning voor de publicatie- en verzendkosten.
- **Schenken en legaten** vormen een andere manier om Wervel mee te dragen. U kan Wervel in uw testament laten opnemen voor een legaat of schenking zonder dat uw erfgenamen benadeeld worden. Met een duo-legaat bespaart u op successierechten en laat u Wervel meegenieten van dat belastingvoordeel.

De bijdragen gebruiken we om allerlei projecten te financieren zoals onze campagnes 'Bio)diversiteit' en 'Soja en alternatieven', studiewerk en allerlei acties.

Wat Wervel wil

"Wervel streeft naar een landbouw die lokaal meerwaarden creëert, op economisch, ecologisch, sociaal en cultureel vlak en die solidair is met de rest van de wereld. Daarbij vertrekt ze vanuit de universele waarden basisdemocratie, rechtvaardigheid en verantwoordelijkheid. Wervel beweegt consumenten, boeren en organisaties tot samenwerking om die landbouw vorm te geven via netwerking, campagnes en publicaties."

COVER: Oude tarwevariëteit uit de frigo's van het INRA die door pionier Nicolas Supiot werd ingezaaid. Ziekteresistent, legeringsvast, klimaatafkoelend, bodemverbeterend en rendabel in ploegloze zero-inputlandbouw.

Aanspreekpunten provincies

Vlaams-Brabant	Lus Mussche	016/53 26 95	lsmussche@skynet.be
Oost- Vlaanderen	Mieke Roelens	09/380 48 10	mieke.roelens@telenet.be
West-Vlaanderen	Veerle Devaere	056/25 60 58	veerle.devaere1@telenet.be
Antwerpen	Cis Van Eyndhoven	03/664 55 02	m.vaneyndhoven@telenet.be
Limburg	Frans Beckers	089/61 17 62	frans.beckers@zutendaal.be
Brussel	Luc Vankrunkelsven	02/893 09 60	luc@wervel.be

Thema's en campagnes

landbouwbeleid	Frederik Claerbout	0486999325	fclaerbout@hotmail.com
grond	Ruben Segers	0474 88 40 69	ruben@kollebloem.be
energiegewassen	Jasper Wouters		jasperwouters2000@hotmail.com
agroforestry	Jeroen Watté	02/893 09 60	jeroen@wervel.be
'Denk globaal, eet lokaal'			
& korte keten	Katrien Van Oost	02/893 09 60	katrien@wervel.be
zaadautonomie & gentechologie	Louis De Bruyn	015/3303 53	louis.debruyne@telenet.be
soja	Luc Vankrunkelsven	02/893 09 60	luc@wervel.be
lokale eiwitvoorziening	Patrick De Ceuster	02/893 09 60	patrick@wervel.be
WTO & voedselsoevereiniteit	Luc Vankrunkelsven	02/893 09 60	luc@wervel.be
Diversiteit	Patrick De Ceuster	02/893 09 60	patrick@wervel.be
Jawel!	Jan Thoelen	0472/239839	agrikooltoera@hotmail.com
inspringtheater	Souliman Diraa	0499/620651	diraa.souliman@gmail.com
Vorming en educatie	Veerle Devaere	02/893 09 60	veerle@wervel.be

De transitie naar meerwaarde landbouw

Inhoudstafel

Vooraf	3
Beleidsplan 2011-2015	4
Boeren op een kruispunt	5
Natuurpunt vee-akker	6
 Liberalisering LB-beleid	8
City Zen	10
Katern: City Zen	
Theatervormen	11
Tarweveredeling	12
Mondina	16
Puntjes op de 'i'	18
Lezersbrieven	19
DZV-kamp	19
Agenda	20

Terwijl we qua biodiversiteit verder achteruitboeren, laten de hoofdrolspelers in het Vlaamse mestactieplan-feuilleton hun tanden zien. Europa staat geen uitzonderingen meer toe op de regels wegens onvoldoende vooruitgang. De vakorganisaties steigeren: "De enige keuze is die van de koord waarmee we worden opgehangen."

Ecologie en economie gaan niet samen, bedoelen ze. De intensiviteit van de landbouw wordt zowaar als reden aangehaald voor de kwaliteit van onze producten. Da's te kort door de bocht. Het druist in tegen het feit dat een meerderheid van consumenten significant meer willen betalen voor producten geteeld met minder inputs. Zeg nu zelf: voor een smakelijke scharrelkip, een filet pur van een grasstier, een klomp grasboter, of een bio-speltbrood heb je toch wat meer over? Smaak, gezondheid, klimaatvriendelijkheid en een hoger landbouwincome: als dat geen win-win is!

De recente studie *Landbouw in een groen en dynamisch stedengewest* van het departement Landbouw en Visserij verklaart dat "multifunctionele landbouw wordt gezien als de overlevingsstrategie voor landbouw in verstedelijkte gebieden", omdat ze "kan inspelen op actuele en toekomstige maatschappelijke uitdagingen en op specifieke wensen van stedelingen".

Naast die studie komen er nog positieve signalen vanuit het beleid. Zo kreeg Wervel positief antwoord op de vraag die we al sinds 2006 stellen: toepassing van de EU-steunmaatregel voor agroforestry. Boeren die bomen willen aanplanten in agroforestry-verband krijgen zeventig procent investeringssteun. Die broodnodige ecologische infrastructuur kan Vlaanderen echt vooruithelpen qua biodiversiteit, leefbaarheid van de bedrijven en klimaat.

Toch blijven er institutionele hinderpalen bestaan, zoals het federaal verbod van kemp in de voeding door de federale overheid. Kemp is nochtans biodiversiteitsverhogend, gezondheidsbevorderend, klimaatafkoelend en extreem rendabel in de landbouw!

De hindernissen en gevestigde belangen zijn talrijk, maar de kansen ook. Toch zijn het inkomen per arbeidskracht en de tewerkstelling in de landbouw van de EU-15 de laatste tien jaar met 10% respectievelijk met 17% gedaald. Zou het kunnen dat onze landbouwers de verkeerde signalen opvangen? Moeten we het kleine Vlaanderen nog langer bevullen met inputintensieve monofunctionele bulkproductie voor een anonieme exportmarkt? Moeten we daar nu trots op zijn en ons nestelen in de status-quo van de price squeeze, waarbij boeren opkijken tegen stijgende kosten en dalende prijzen? Of moeten we de transitie maken naar meerwaardelandbouw? Naar minder en beter vlees dus, naar minder kilo's en meer inkomen, naar minder grootschaligheid en meer werkgelegenheid, minder mest en meer fluitende vogels. Naar minder regelneverij en meer diversiteit!

De redactie

Het Beleidsplan 2011-2015: geen masterplan, maar een fiets

2010 is een scharnierjaar voor Wervel. Niet zozeer omdat Wervel 20 jaar bestaat, maar omdat we op het planningsweekend van 2009 beslisten een nieuwe koers te varen. Wervel was vooral bekend als luis in de pels. Piet Vanthemsche mat ons op de boekvoorstelling "Europa-Brazilië in fragmenten?" nog een 'horzelfunctie' toe. Sommige belangengroepen zien ons maar al te graag in dat vakje in de marge, aan de zijlijn. Wij zien het echter anders. De tijd is rijp om uit de marge te treden en mee het spel te spelen in het middenveld.

Om strategische redenen kozen we ervoor om rond drie doelstellingen te werken:

- 1 In **overleg met grote spelers** willen we komen tot een landbouwtransitietraject. Ofwel een traject dat de teelt van lokaal eiwit opnieuw kan invoeren en proactief kan inspelen op de evolutie naar meer plantaardig eiwit in ons dieet. Ofwel een traject dat agro-ecologische intensivering kan waarmaken: minder gebruik maken van externe inputs en meer van de kracht van de lokale biodiversiteit. Dat laatste aspect is effectief opgenomen in het huidige regeerakkoord en rond de alternatieve eiwitten ondertekende de Vlaamse overheid onlangs een akkoord met de veevoedersector.
- 2 Via **netwerking** willen we het beleid inzake landbouw en voeding bijsturen. Dit deden we natuurlijk in het verleden ook al, maar nu komt daarbij dat we voor de netwerken een soort nieuwsbrief uitgeven rond dit beleid en de standpunten.
- 3 **We gaan verder met 'Denk globaal, Eet lokaal', maar we focussen op eerlijke handel en op kempproducten.** We werken al langer aan de verzoening van de schijnbaar tegengestelde belangen van boer en consument. Waar andere organisaties de campagne-idee "Denk Globaal Eet Lokaal" overnemen, blijven we de acties opvolgen. Onszelf profileren we met twee nieuwe thema's die we op de agenda van andere organisaties willen krijgen: eerlijke handel en kempproducten.

Hoe werkt het beleidsplan? Is het een soort locomotief die vanzelf rijdt en waar we achter aan moeten hollen? Neen, het loopt niet vanzelf. Het is een soort fiets waarbij we allemaal trappen. De richting is ingeslagen, maar bijsturen is altijd mogelijk.

Is het beleidsplan een keurslijf waarin we ons moeten wringen? Neen, het is een los T-shirt, één maat voor allen. Er is bewegingsruimte te over om te experimenteren, binnen de vooropgestelde doelen uiteraard. Er is alleen bepaald waar de middelen de komende jaren prioritair naartoe zullen vloeien: er is een duidelijke opdruk op het T-shirt dat duidelijk maakt waarvoor Wervel de komende jaren zal vechten. Wat het brede publiek betreft, is dat: "Koop kemp" en "Eerlijke handel voor landbouwproducten van hier".

Patrick De Ceuster

Nooit meer boeren? Boeren op een kruispunt

"Globalisering? Vrijhandel, liberalisering, afbouw van Europese subsidies, reglementering, milieunormen [...] Alleen bedrijven met toekomst, groeibedrijven en dynamische bedrijven [...] kunnen die eisen aan. [En wat met] bedrijven die niet slagen in die opdracht?"

Die probleemstelling geldt voor alle bedrijfstakken. Hier gaat het nochtans over landbouw-bedrijven, al nemen we het woord 'bedrijf' niet graag in de mond. De citaten plukten we van de webstek van Boeren op een kruispunt. En we trokken naar die 'hulporganisatie voor land- en tuinbouwers' met

de vraag: wat met bedrijven die niet slagen in die opdracht? Daaronder te verstaan: wat doen jullie ervoor? We spraken er met Riccy Focke, coördinator van het zeskoppig team dat de vzw inzet. En al vlug wisten we dat we met de verkeerde vraag naar de verkeerde mensen waren gestapt.

De verkeerde mensen. Want zij zijn niet de schuldigen. Het is trouwens een klassieke denkfout boodschappers, klokkenluiders, hulpverleners te vereenzelvigen met wat ze aankaarten.

De verkeerde vraag. Het gaat niet over bedrijven, het gaat over mensen. Die mensen zijn boeren. Dat ze niet 'slagen' in de bedrijfseconomische 'opdracht' die ze opgedrongen krijgen, betekent nog niet dat ze geen goede boeren zijn.

En wat de inbreng van Boeren op een kruispunt betreft:

- Ze zijn geen begrafenisondernemer van de boeren die ze begeleiden, maar zoeken een menselijke oplossing om het welzijn van gezinnen in nood te verbeteren.
- Wat zij doen, vinden ze van minder belang. Want boeren zijn zelfstandigen. Boeren op een Kruispunt geeft hen opnieuw het zelfvertrouwen om goede keuzes te maken.

Een ietwat journalist zou daarop onmiddellijk inspelen met 'Vertel' of nog beter met 'Geef me eens een paar adressen'. Hij zou bot vangen: geen voyeurisme. We kregen bij ons gesprek enkele inzichten mee in de problematiek (het kruispunt) en in mogelijke oplossingen (de wegwijzers). De gedachten komen van de woordvoerder, de formuleringen zijn de onze. Anders gebruiken we aanhalingstekens.

Moeder, waarom boeren wij (nog)?

Ja, waarom beginnen mensen te boeren? Omdat ze er goesting voor hebben, groot geworden zijn op de boerderij van hun ouders, graag met de tractor rijden, met dieren omgaan, in de grond wroeten. Nooit voor het geld.

Twintigers en dertigers, die er té vanzelf zijn ingerold, vragen zich al eens af of ze wel op het juiste spoor zitten, bijvoorbeeld als ze écht boer worden op het moment dat ze de boerderij van hun ouders overnemen. De meesten gaan door, dikwijls omdat ze als koppel de boerderij aanzien als hun levenswerk en tegelijk ook in de routine zitten van de kinderen en sociale contacten hebben die hun voldoening geven.

De twijfel is het meest verbreid bij de veertigers. Of ze tot dan toe goed of minder goed hebben geboerd, ze willen het nog beter doen (lees: groeien); dus nieuwe investeringen, meer schulden. Ook als dat niet het geval is, "zijn hun vingers te dik geworden om op de computer al de administratieve rompslomp af te werken" (RF).

Zelfs het einde van de rit is vaak niet het einde van de problemen. Ook weer door administratieve regels om het bedrijf uit te schrijven bij alle instanties en om zich in te kunnen schrijven in een sociaal plan zoals voor een pensioen. Maar ook door sociale problemen bij overlaten, psychische problemen van loslaten, tot en met zingeving: "alsof met overlaten de dood voor mij dichterbij komt", zoals iemand verklaarde.

'En de boer, hij ploegde voort'

Het gedicht van Werumeus Buning is met zijn Golgotha, Troje, Napoleon, wat gedateerd. De vraag is nu of de boer met de economische globalisering, enzovoort, nog kan voort-boeren.

Enerzijds zijn boerderijen gefusioneerd, geherstructureerd, uitgegroeid tot landbouw-bedrijven. Anderzijds worden boerderijen opgedoekt, opgekocht, verkaveld, en ga maar door.

In beide gevallen komen boeren voor problemen te staan. Welke uitwegen hebben ze nog op dat kruispunt? Puur bedrijfseconomisch lijkt het eenvoudig: ofwel groeien, ofwel stoppen. Menselijk gezien is de zaak wat ingewikkelder.

Ten eerste: het is geen zakelijk vraagstuk. Boeren staan op het kruispunt, met een verleden achter zich: hun (voor)ouders, hun partner, hun inzet en hun investeringen. Dikwijls ook met een schuldgevoel. En al te vaak staan ze in deze verstedelijkte samenleving alleen. Leveranciers, de veearts, opkopers, hebben geen tijd meer voor een kop koffie, tijdens familiebijeenkomsten gaan broers en zussen tussendoor niet even naar de stallen en teelten kijken, burenschermen zich af achter hagen.

Ten tweede: er zijn meer dan twee richtingen. In plaats van in te zetten op nog meer van hetzelfde, kunnen boeren hun grenzen bepalen. Als boeren gewaar worden dat nog meer hectaren of nog meer dieren hen alleen maar meer werk en kopzorgen bezorgen, kunnen ze grond of vee verkopen, hopelijk aan collega's boeren die nog niet aan hun (menselijke) grens zitten. Anderzijds hoeven boeren die uitrekenen dat hun seizoensarbeiders meer verdienen dan zichzelf, niet meteen de boeken neer te leggen, maar kunnen ze hun bedrijfsvoering omschakelen.

Toegegeven: omschakelen vergt weer nieuwe investeringen. En voor wie het al niet breed heeft, betekent dat nieuwe schulden. Maar als boeren loskomen van 'voort-boeren' tegen beter weten in, dan zijn ze in staat tot veel creativiteit: een 'bedrijf' op maat, deeltijdse landbouw, de boeken van het bedrijf sluiten en werk zoeken waarin hun bekwaamheden tot hun recht komen, tussendoor andere boeren helpen, enzovoort.

Postscriptum: Wervel

Wervel pleit voor agro-diversiteit, niet alleen in teelten, maar ook in vormen van landbouw; met andere woorden: in grondgebruik- en bezit, schaal, afzet, financiering, mechanisering, werkgelegenheid, en dergelijke.

De verwezenlijking daarvan wordt waarschijnlijk niet alleen een zaak van de voorhoede van pionierboeren, maar van de achterhoede van de boeren die op een kruispunt hebben gestaan en een weg hebben gevonden die zoniet hun bedrijf, dan toch henzelf beter heeft gemaakt: als mens en, als het enigszins kan, ook als boer.

Interview: Paul Beghin

Boeren op een kruispunt ...

- ... is een vzw die al drie jaar bestaat
- ... begeleidt individuele boeren 'aan de keukentafel' in heel Vlaanderen
- ... krijgt gemiddeld één aanmelding per werkdag
- ... investeert gemiddeld een jaar in de opvolging
- ... brengt diegenen die dat willen, in contact met elkaar
- ... gaat in op vragen naar 'preventie'-vergaderingen vanwege organisaties
- ... werkt discreet, neutraal en oplossingsgericht
- ... krijgt steun van Vlaamse overheid, CERA-holding, Boerenbond, ABS, KVLV

www.boerenopeenkruispunt.be

Bel gratis nummer

0800 99138 (7 op 7, 24 op 24)

of (via het kantoor) 09 330 67 43

NATUURPUNT HEEFT "VEE-AKKERS"

Interview met Nand Van Laer

Natuurpunt heeft al sinds midden de jaren tachtig runderen in sommige natuurterreinen rondlopen. Sinds een vijftal jaar zorgt Veeakker ervoor dat je van dat vlees kunt smullen. Nand Van Laer werkte in zijn burgerdienst-tijd al bij Natuurpunt en staat nu, samen met collega Marijke Van Esbroeck, vanuit Veeakker in voor de overgang van "akker" naar bord.

Gallowayrunderen - foto Guy Leys

"Je zegt het goed: vanaf de akker. Veeakker is inderdaad niet zomaar een vleesverkoper, maar vertrekt van op de akker. Dat is van de teelt van het voeder dat de dieren krijgen. Want dat bepaalt de kwaliteit van het vlees en niet in het minst ook de smaak. Daarom levert Veeakker vlees van lokale boeren die grotendeels hun eigen (groen)voeders telen en dus afstappen van het soja-maïs pakket dat hier en overzee de natuur om zeep helpt."

Die boeren zijn dus prima natuurbeheerders. Waarom dan nog natuurreservaten?

"Dat de huidige generatie boeren prima natuurbeheerders zijn, hoor je mij niet zeggen. Dat het ooit anders was: nogal wieden als je het kleinschalige lappendeken van stukjes natuur en boerengrond ziet die wij nu in natuurreservaten trachten veilig te stellen."

Als we dus opnieuw anders, noem het duurzaam, gaan boeren, dan kunnen de boeren toch weer zelf de natuur beheren?

"Ik hoop met jou dat we dat nog mogen beleven. Maar laten we bij vandaag blijven. De natuurreservaten zijn er en Natuurpunt geeft aan de natuur wat haar toekomst. Als terreinbeheerder wordt Natuurpunt soms een klein beetje boer; we produceren naast zuivere lucht en water ook hooi, brandhout. En dieren. We zouden de gieren de kadavers kunnen laten opruimen, zoals dat in de Pyreneeën gebeurt. Maar omdat onze natuurgebieden kleiner zijn, pakt Natuurpunt het anders aan. Volgens de terreingesteldheid en de beheersdoelstellingen kunnen plaatselijke boeren hun schapen of runderen laten grazen. Daarnaast zet Natuurpunt in sommige, vaak voor de boeren minder interessante, gebieden eigen runderen in: Galloway en Aberdeen-Angus."

Natuurpunt als veeteler ...

"Ja, en een grote ook. Al zitten die runderen niet op elkaar gepakt. Alles samen zijn er zo'n 600 à 700. We streven er naar om jaarlijks zo'n 70 runderen te slachten om zo de kudde vitaal te houden. Daardoor komt er ook wat geld in het laatje. Maar let op: de begrazingsdruk moet zeer laag blijven en daarnaast zijn er nogal wat kosten. Eerst was er de aankoop van runderen, die zich intussen wel zelf voortplanten. Er komt soms een veearts bij te pas om een te veel aan stieren te castreren, en voor inenting tegen blauwtong en schurft. Ook zijn er kilometers omheining met bijvoorbeeld schrikdraad die onze dieren aan onze kant trachten te houden, ook als wat verder bijvoorbeeld lekkere bieten staan te pronken. De meeste dieren verblijven jaarrond op de terreinen; een ander deel verhuist in de winter naar een terrein in Bonheiden, waar hooi uit de eigen natuurgebieden gevoederd wordt. Als er dieren gevangen moeten worden voor de veearts of voor de slacht, dan is dat telkens een hele *safari*, want je kunt er van op aan dat deze dieren een prima conditie en terreinkennis bezitten. Er zijn dus nogal wat kosten."

We gaan de boekhouding van Natuurpunt nu niet uitpluizen, maar we onthouden wel dat natuurpunt veeteler is.

"Inderdaad. Overigens een diervriendelijke veeteler. De runderen hebben een mooi leven, vinden we. Natuurlijk gaan ze dood..."

... vermoorden we ze.

"Oké, slachten we ze, en ik geef toe dat een mobiel slachthuis (dat dus naar de runderen toekomt) een betere keuze zou zijn. Bij transport nemen we wel steeds meer dieren samen zodat het kuddegevoel de nodige rust garandeert."

Keren we terug naar het leven voor de dood. Die dieren moeten eten. Natuurpunt is dus ook landbouwer.

"Ja, een zeer natuurvriendelijke landbouwer: de runderen grazen zelf hun kost bijeen in de natuur. Natuurlijker rundvlees bestaat bij mijn weten niet."

Heel productief is dat natuurlijk niet.

"Neen, dat is ook niet de bedoeling. In elk geval is het een landbouw zonder soja van de andere kant van de wereld, zonder maïs, zonder chemische meststof, zonder machines, met weinig vervoer."

Een toonbeeld voor klassieke landbouwers ...

"Zo'n beetje wel misschien."

We zijn even stroomopwaarts bij het voeder en de 'akker' terecht gekomen. Wil je ons ook nog even stroomafwaarts meenemen naar het vlees.

"Graag, want dat is eigenlijk mijn werk bij Veeakker: ervoor zorgen dat het vlees van runderen en schapen, uit bijvoorbeeld de Kalmthoutse Heide, samen met dat van de Veeakker-boeren verkocht wordt. Maar laat me toch eerst nog iets zeggen over de landbouw waar het me eigenlijk in een breder kader om te doen is: minder eenzijdig op veeteelt richten zodat de druk op de grond vermindert en inzetten op andere minder productieve en minder rendabele teelten, zoals biologisch geteelde groente en meer primitieve soorten graan, zoals spelt. En dat aanpassen aan de grond met respect voor de natuurwaarden. Ook zie ik zeer veel mogelijkheden voor bijvoorbeeld agroforestry, maar daar heeft Wervel meer kaas van gegeten."

Dank je. Eigenlijk pleit je ook voor minder vlees. Ook beter?

"Over naar een voedingsdeskundige, zou ik hier moeten zeggen. Het probleem is dat er verschillende scholen bestaan in die voedingsleer. Laat me het dus bij een paar puntjes uit het gezond verstand houden. In de eerste plaats smaak je het verschil heel duidelijk, zowel bij de Galloways als bij de schapen uit de hei. En je ziet het ook: het vet van runderen uit jaarrondbegrazing is meestal erg geel door de carotenoïden die via het gras opgenomen worden. Zowel de entrecotes van de Galloway als de koteletten van de schapen uit de hei zijn mooi met lijntjes vet dooraderd en daaraan herken je lekker vlees ... Echt iets voor kenners dus! Wie er meer over wenst te weten, raad ik www.eatwild.com aan."

Als je die voedingswaarde niet verprutst door de bereiding...

"Juist. Daarom brengen wij het vlees zo vers (maar wel diepgevroren) en zo onbewerkt mogelijk bij de klant: geen filet d' Anvers, wel filet américain. En daarom zetten we onze klanten ertoe aan om op zo laag mogelijke temperatuur te bakken en kokosvet te gebruiken."

Kokosvet? Verzadigd vet!

"Moet ik toch een voedingscursus geven?"

Nee, Nand. We houden het bij de kern van je verhaal. Niet 'landbouw én natuur', maar 'landbouw in natuur'. En ook een beetje 'natuur in landbouw'.

Interview: Paul Beghin

Natuurpunt-vlees van Veeakker

Je vindt Natuurpunt-vlees in de slagerijen van Veeakker zelf, maar ook in sommige natuurwinkels. De prijs komt overeen met die van bio-vlees.

Je kunt ook een groepsbestelling plaatsen waarbij alles netjes individueel en diepgevroren afgeleverd wordt. Vanaf duizend euro (bv. 10 mensen die elk voor 100 € bestellen) krijg je 20% korting, zodat de prijs in de buurt komt van het betere vlees uit het gewone circuit.

www.veeakker.be - Bel gerust voor inlichtingen op nummer 016/639990 of stuur een email naar info@veeakker.be

'luis in de pels' Wervel staat voor een rechtvaardige en verantwoorde landbouw. Om deze landbouw mee mogelijk te maken, zitten we aan onderhandelings tafels, voeren we actie, maken we studies, publiceren we, etc. Wervel was en is ook altijd een beetje 'luis in de pels'. Daarom deze rubriek, waarin mensen ongezuurd hun mening kunnen uiten. Wat in deze rubriek gesteld wordt, hoeft niet meteen het standpunt van Wervel zelf te zijn.

Wie is gediend met de liberalisering van het landbouwbeleid?

In de Wervelkrant van maart 2010 las ik het "recht van antwoord" van Boerenbondvoorzitter Piet Vanthemsche op "de luis in de pels"-tribune over de liberalisering van het zuivelbeleid van Rik De Coninck (Wervelkrant van december 2009).

De kern van Rik De Conincks betoog: behoud en verbeter de quota

Je zou de stelling van Rik De Coninck ruwweg kunnen samenvatten als volgt. Boerenbond is een zeer machtige belangenorganisatie met heel wat economische tentakels. Tentakels van economische activiteiten en financiële belangen (participaties) die niets te maken hebben met syndicale bedrijvigheid. Tezelfdertijd pretendeert BB ook "de" boeren te verdedigen.

Maar de twee belangencategorieën sluiten elkaar feitelijk uit. Erger nog: het syndicaat BB maakt de economische macht van de tentakels nog groter en efficiënter. Dat verklaart ook de visie en het beleid van dat syndicaat. Een syndicaat met als grondstroom de uitdunning van haar ledenbestand, want de boeren zelf worden niet echt beter van die sterke tentakels.

Vanuit dat oogpunt vindt De Coninck het volkomen logisch dat BB aandrang op een soepeler – lees: liberaler – quotumbeleid. De Coninck schrijft: "De vermindering van de politieke en financiële steun van de EU, met tegelijkertijd afbouw van de subsidies, van de invoerbepalingen en verlies van exportmarkten, heeft de beslissing van de BB versneld om alles in te zetten op de verlaging van de productiekosten en de afschaffing van de quota." Hij citeert ook toenmalig BB-zuivelexpert Eddy Leloup "Marktanalyses van de EU-Commissie geven aan dat er tegen 2014 5% extra (melk) nodig is". Het komt er dan ook op aan om de snelste te zijn om groeiende zuivelmarkten in te nemen, liefst met melk geproduceerd tegen de laagst mogelijke kostprijs. Weg dus die quota want die vormen een kostenpost en een rem op de groei. Impliciet betekent dit ook dat de melkveehouders die met dit soort ontwikkeling niet mee kunnen, er beter mee kunnen stoppen. Een nog grotere uitdunning dus, want die is nu ook aan de gang.

Rik De Coninck verwijst ook naar een alternatief: behoud en verbeter de quota en gebruik die quota voor een beleid van interne en externe (internationale) solidariteit. Dankzij de quota kunnen de boeren een goede melkprijs krijgen. Maar dit alternatief botst dan weer met de verwerkende industrie. Elkaar uitsluitende belangen dus.

Wat antwoordde Piet Vanthemsche? Geen tegenstrijdige belangen

Nee, het gaat niet om tegenstrijdige belangen. Onze participaties, zoals in KBC, suikerindustrie, Thenergo,..., zijn gericht op een sterkere economische positie van onze leden. Dus: de tentakels zijn er voor de boeren en niet omgekeerd. Het gaat om investeringen in de toekomst.

Daarbij moet uitgegaan worden van realistische randvoorwaarden of uitgangspunten. Bijvoorbeeld heeft het geen zin om intern in de EU quota te handhaven, met hogere melkprijzen als doelstelling, wanneer de bescherming tegen lage importprijzen wegvalt en het gemeenschappelijk landbouwbeleid wordt afgebouwd. Bovendien leidt de technologische evolutie ertoe dat een zelfde productie gerealiseerd wordt door minder bedrijven. De daling van het aantal landbouwbedrijven is een gegeven realiteit, onafhankelijk van wat BB wil of doet. BB helpt wel die bedrijven die zich door groei en/of diversificatie of verbreding willen aanpassen aan (de) nieuwe omstandigheden.

BB staat bovendien open voor nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen en weerlegt de bewering als zou de dialoog met ngo's zoals Natuurpunt, GAIA e.a., louter door tactische overwegingen zijn ingegeven.

Enkele vragen en bedenkingen: waarom die versnelde uitstroom?

De Boerenbond steunt bedrijven die zich willen

versterken. De vraag is natuurlijk hoeveel keuze veel bedrijven nog hebben, om dat te willen of om iets anders te willen. Wellicht is BB beter geplaatst dan wie ook om te weten dat groeiende bedrijven in toenemende mate een beroep moeten doen op leningen. Wanneer daarenboven de melkmarkt minder stabiel en voorspelbaar wordt, met zogenaamd volatiele prijzen die tijdelijk zelfs verlieslatend kunnen zijn, dan zal het niemand verwonderen dat nog weinigen zich "geroepen" voelen.

Zo leidde de zuivelcrisis van 2008/2009 in ons land tot een daling met 6% van het aantal melkveehouders in 2009 t.o.v. 2008, namelijk van 10.649 tot 10.001. Toch was er in hetzelfde jaar nog een toename van de melkleveringen met 3,6% en stegen de gemiddelde leveringen per melkveehouder aan de zuivelindustrie met een goede 10%. Ten opzichte van 2006 is de gemiddelde melklevering zelfs toegenomen met 25%¹. Die cijfers wijzen op een verdere en snelle concentratie van de melkproductie op heel grote bedrijven.

Je zou het misschien als volgt kunnen stellen: de economische situatie is dusdanig geworden dat veel melkveehouders versneld afhaken. De melkveehouders die blijven, worden groter. Maar in de mate dat groei hen toelaat om de vaste kosten beter te benutten of dat ze, mits ze groeien, gebruik kunnen maken van (nog) modernere technologie, hebben de blijvers evenmin veel keuze (gehad) voor hun beslissing. Het is ofwel groeien of (op termijn) verdwijnen. Maar worden de groeiers meteen ook niet nog kwetsbaarder, zeker in de economische context van vandaag?

Die laatste vraag stelt Boerenbondvoorzitter Piet Vanthemsche in zijn recht van antwoord niet. Wel vraagt hij retorisch: "Heeft de schrijver (De Coninck) liever 10.000 melkveehouders die 'in de stiel blijven', maar hun boterham niet meer verdienen?"

Maar dat is een liedje dat we al een halve eeuw kennen. De vraag is alleen hoe duurzaam (sociaal, ecologisch én economisch) het recept is dat door dit liedje wordt aangeprezen. Want op het slagveld van enkelen (zij die zich het snelst en het best kunnen aanpassen) tegen allen, dreigen er binnen enkele generaties geen overlevenden meer te zijn, Darwin ten spijt...

Wat wil je dat de Boerenbond hieraan doet? Vanthemsche schrijft dat het niet de wil van BB is dat het aantal boeren (jaar na jaar) daalt met ongeveer 3%. (Zoals hoger vermeld daalde het aantal melkveehouders afgelopen jaar met 6%). Zegt hij daarmee niet impliciet dat de tentakels deze evolutie ook niet (hebben) kunnen beletten?

In dat verband denk ik aan een uitspraak die opgetekend is van zijn eerste voorganger, Joris Helleputte, -die ook nog bankier was en minister zou worden- zowat 120 jaar geleden. (De Boerenbond is namelijk opgericht in 1890). In reactie op aanzetten van de Belgische Werklieden Partij om op het platteland arbeiderscoöperaties op te richten, nam hij zelf het initiatief, maar dan wel vanuit een corporatistische inspiratie: "Laten

we zelf coöperaties oprichten, maar niet zo ver gaan". Op die manier werd in België, vooral in Vlaanderen, de plattelands(landbouw)economie stevig verankerd in het kapitalisme².

Wat een samenloop... De (wereld)economie is geen natuurfenomeen

Kapitalisme, liberalisme, vrije markt, ... de Wereld Handels Organisatie (WTO) zou de belangenclub genoemd kunnen worden van hen die de wereldeconomie verregaand naar hun hand proberen te zetten. "Vrije markt" komt dan wel neer op "vrij spel voor de grootste en de sterkste spelers". Gedurende een 4-tal decennia was het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de EU (GLB) eigenlijk een uitzondering, een afwijking op het credo van de "zelfregulatie" van de vrije markt en de volledige concurrentie.

De Uruguayronde (1986), de laatste onderhandelingsronde van de instelling die toen nog de GATT heette, luidde het begin in van de ontmanteling van het GLB. Toevallig of niet volgde die eerste hervorming van het GLB (Plan Mc Sharry, 1992) kort na de val van de Berlijnse muur. Ook in de landbouw zouden deregulering

en liberalisering voortaan het mooie weer moeten uitmaken.

Tot in 2007 de eerste zware prijencrisis uitbrak: eerst een periode van zeer hoge grondstoffenprijzen, gevolgd door een periode van prijsinstorting. Een sociale en economische achteruitgang – voor velen een ware ramp – voor boeren en consumenten.

In mei 2009 kwamen vertegenwoordigers van boerenorganisaties uit Europa, Afrika, Noord- en Zuid-Amerika en Azië, economen en ngo's voor ontwikkelingssamenwerking in Brussel samen rond het thema "de noodzaak om de landbouwmarkten te reguleren"³.

Zij legden de vinger op de wonde: de liberalisering van het landbouwbeleid heeft wereldwijd geleid tot afbouw van de voorraden van de landbouwgrondstoffen. Dit leverde wel voor de speculanten. In de ontwikkelingslanden zijn de investeringen in de landbouw en de voedselvoorziening achteruit gegaan en is de voedselafhankelijkheid nog toegenomen. Met een hele reeks beleidsvoorstellen wezen ze de

Vergelijking: Prent (JOZ. DE SWERT), 1938. - Uit *Boerenfront* en daarnaast een recente foto (European Milkboard)

overheden en de internationale instellingen op hun verantwoordelijkheid om wereldwijd een nieuwe koers te varen inzake voedselzekerheid.

Ook de Franse denktank "Momagri" (Mouvement pour une Organisation Mondiale de l'Agriculture), opgericht in 2005, doet voortdurend oproepen in die richting⁴.

Door de recente crisis is het aantal hongerlijders in de wereld beduidend toegenomen. Hun aantal zou gestegen zijn tot zowat 1 miljard mensen,

waaronder een groot percentage boeren. Tekort of teveel, beide fenomenen hebben dezelfde oorzaak: gebrek aan regulering en gebrek aan doelgericht beleid. Tegen 2050 zal de wereldbevolking van 6 miljard mensen nog eens toegenomen zijn met 3 miljard.

Economie en beleid moeten niet voorgesteld worden als een gegeven realiteit. De wereldeconomie is geen natuurfenomeen. Er is dan ook, meer dan ooit, nood aan een omvattende

visie en een omvattend beleid, voornamelijk op het vlak van landbouw en voedsel. Welke belangen staan dit in de weg?

Wies De Troch⁵

¹ Boer&Tuinder, 30/04/2010

² Aertsen et al., "100 jaar boeren". EPO, 1990.

³ Plein Champ 10/09/2009

⁴ Plein Champ 17/04/2008 – zie ook www.momagri.org

⁵ Wies was tot een heel eind jaren '90 actief bij Wervel

Het Europa van City Zen en hoe Wervel eraan meewerkt

Europa van de burger, van de *citizen*. Daar staan we uiteraard achter. Door wie en waarom *citizen* tot *City Zen* is verbasterd, laten we even terzijde. Hier gaat het om een project van de Europese Unie die haar burgers oproept om mee te denken over hoe zij diezelfde burgers tot een meer duurzame consumptie kan aanzetten. Het project loopt niet alleen in België maar ook in Frankrijk, Italië, Hongarije en Letland. In België is Wervel zowaar de coördinerende organisatie. In dit project wordt het thema van duurzame consumptie aangekaart. Daarvoor zullen we, zoals in een actieonderzoek, voorstellen naar boven laten komen voor beleidsacties vanuit de Europese Unie.

De stempel van Wervel

Klein maar dapper hebben we toch onze stempel op het project gedrukt:

- duurzaam is meer dan ecologisch
- we groeien in consuminderen
- nadruk op voeding (*food first*)
- de methode van het inspringtheater

Op dit ogenblik zijn in alle deelnemende landen acties aan de gang. De inzichten daaruit zullen in het najaar samenvloeien in een rapport aan de Europese Unie. Dat rapport zal de vorm aannemen van een Charter, waaraan de laatste hand zal worden gelegd tijdens een bijeenkomst van 24 tot 28 september in Marseille.

Er als de kippen bij

Bij Wervel trekt Katrien Van Oost het project. We zijn al enkele maanden samen met enkele partnervereinigingen allerlei voorbereidend werk aan het leveren: Coduco (Consommation durable/ duurzame consumptie), NBV (Netwerk Bewust Verbruiken), VIVA Socialistische Vrouwenvereniging, Vodo (Vlaams Overleg Duurzame Ontwikkeling) en specialisten uit de eigen achterban. Het resultaat daarvan is onder meer een folder Cityzen met quiz. (Als bijlage bij deze krant en digitaal op www.wervel.be/kwies) Wervel-basisgroepen gaan er deze zomer mee aan de slag. U kunt deze quiz ook doen bij allerlei gelegenheden: festival, wandeling, eetdag of gewoon in winkel of restaurant. Katrien legt u graag uit hoe dat kan, als u haar mailt of belt: Katrien@wervel.be, 02/8930960.

De volgende twee acties komen eraan: cinéclubfilm Herbe en plenumconferentie (zie kader). Deelnemers aan deze en andere acties kunnen zich kandidaat stellen voor de bijeenkomst van delegaties uit de vijf deelnemende landen om er enkele dagen te werken aan het Charter voor een duurzame Europese consumptie. Onze Belgische delegatie mag tien koppen tellen maar moet toch een zekere verscheidenheid vertonen: m/v, jong/oud, denkers/doeners, klein-/grootverbruikers, zakenmensen/politici, enzovoort.

Donderdag 24 juni - Film 'Herbe'

18 uur - Mundo B, Edinburgstraat 26 – 1050 Brussel

- 'Herbe' is een Franse film die twee systemen van melkveehouderij vergelijkt: de gangbare, niet duurzame, die zweert bij soja/maïs, kunstmest en spoeistof, tegenover de duurzame die op gras steunt. Zie <http://www.herbe-lefilm.com>. Wervel maakte de Nederlandse ondertitels.
- Debat met onder meer een melkveehouder en een chef-kok.
- Proevertjes laten je het verschil smaken
- Informatie over duurzame keuzes voor consumenten, producenten, horeca, grootkeukens.

Deelname gratis & inschrijven via katrien@wervel.be of 02/893 09 60.

Woensdag 30 juni

10 uur tot 16 uur – Mundo B Edinburgstraat 26 – 1050 Brussel

- Inspringtheater 'Let op wat je koopt' o.l.v. Lucas Vandenbussche van Tink Tank Performances. Over de methodiek zie pg 11.
- Duurzame wereldmaaltijd in 'Denk globaal, eet lokaal'-stijl
- Debat met experts en alle aanwezigen over oplossingen voor een duurzaam voedingsbeleid o.l.v. Rob Renaerts van CODUCO

Deelname 5 euro, inschrijven tot 25 juni via katrien@wervel.be of 02/893 09 60.

Achter de schermen Inspring/forum – legislatief theater

Op voorstel van de Europese initiatiefnemers van Cityzen hebben de partnerlanden de opdracht gekregen om onder meer de forumtheatermethode te gebruiken om tot besluitvorming te komen, in concreto: een charter over duurzame consumptie. De forumtheatermethode is niet zomaar een methode die in deze strategie uit de lucht komt vallen. Het is een beproefde methode die sinds een 40-tal jaar ongeveer overal in de wereld wordt gebruikt. De bedoeling is telkens om onderdrukkingssituaties of onuitgesproken dilemma's in de belangstelling te brengen en ze te 'dynamiseren'.

'Dynamiseren' gebeurt hier niet alleen door te tonen hoe sociale systemen er in slagen om sociale en ecologische dilemma's onopgelost te laten, maar ook door het publiek de kans te geven om te trainen in het omgaan met die statische mechanismen.

Voor wie nog niet op de hoogte is van de wijze waarop een forumtheatervoorstelling werkt, hier een summier steekkaart. Andere lezers kunnen gerust verder lezen vanaf 'legislatief theater'.

Een voorstelling bevat twee belangrijke delen

Het stuk wordt gespeeld door een vaste groep acteurs. In tegenstelling tot klassieke stukken eindigt het stuk na de climax en is er geen catharsis (happy end). De probleemstelling wordt dus concreet uit de doeken gedaan zonder het publiek een oplossing voor te stellen: alsof je het sprookje van Sneeuwwitje vertelt en stopt voor de prins ten tonele komt. Het gevolg daarvan is dat het publiek zelf de verantwoordelijkheid kan voelen om de onrechtvaardigheid of het dilemma op te lossen en niet de makers van het stuk.

Na een pauze wordt het stuk opnieuw gespeeld. Maar het enigszins opgewarmde publiek kan het stuk stopzetten. De toeschouwer die 'stop' roept, komt zelf op het podium en neemt het personage van een acteur over om vanuit dit personage zelf een interventie te doen in de situatie met de bedoeling dat de situatie op het podium verbetert. De vaste acteurs - die niet vervangen zijn - improviseren nu vanuit hun rol op de interventie van toeschouwer/acteur ('spectator'). Soms wordt de situatie beter, soms niet, al naargelang de sociale, psychologische, politieke en economische krachten die zich op het podium voordoen.

Waarom geen debat en wel een dergelijk toneelstuk?

- Meestal plaatst een debat, panelgesprek, conferentie, enz., een probleem op een verbaal-rationele golfengte en gaan soms sociaal-emotionele, traditionele, particuliere elementen verloren. Forumtheater wil ook deze in rekening brengen, omdat veranderingen niet duurzaam zijn als ze louter ontwikkeld worden op een rationele golfengte.
- Door het feit dat oplossingen meteen getoetst worden aan een

- weliswaar gespeelde - realiteit is hun trefzekerheid groter, omdat men direct kan nagaan of ze werken.

- Besluiten die na het forumstuk door reflectie worden genomen worden niet enkel rationeel gedragen door de besluitvormers maar ook emotioneel, wat het draagvlak vergroot en duurzamer maakt.
- In een dergelijk forumtheaterproces participeren niet enkel de verbaal sterke mensen die meestal een deskundigheidsmacht hebben, maar ook de verbaal minder sterken die veelal de ervaringsmacht in zich dragen. Kwestie van de democratische reflex te vergroten.

Legislatief theater

'Legislatief of wetgevend theater' is een proces waar de ervaring van een forumtheatervoorstelling omgezet wordt in een tekst die als wet, als advies, als richtlijn of als afspraak kan doorgaan.

Er zijn enkele fasen:

- Het forumtheater wordt gespeeld voor mensen die betrokken zijn op het onderwerp (bijvoorbeeld duurzaam consumeren van voedsel). Maar in de zaal zijn ook ambtenaren, ngo's, belangengroeperingen, enz. (zeg maar rechtstreekse beleidsbepalers) aanwezig.
- Na de voorstelling worden de interventies met het publiek (betrokkenen en beleidsbepalers) besproken en afgewogen.
- De beleidsbepalers komen samen tot een voorstel van reglement, wet, advies, richtlijn of afspraak.
- Dit voorstel wordt voorgelegd aan de betrokkenen die deze tekst amenderen: er wordt afgewogen en geconcludeerd.
- Het voorstel wordt door beleidsbepalers opnieuw geredigeerd met de amenderingen van het ruimere publiek.
- Het voorstel komt ter kennis van het publiek.
- Het voorstel wordt als wettekst aangenomen in het parlement, gemeenteraad, enz. of verwerkt in bijvoorbeeld een Europees charter.

Lucas Vandenbussche
www.tinktank.be

Tarweveredeling vastgeroest?

De sector van de tarweveredeling heeft zich vast gereden in een doodlopend straatje van pesticide-afhankelijkheid. Noch de maatschappelijke bezorgdheid voor de kwaliteit van het leefmilieu, noch de vraag naar gezondere voeding hebben geleid tot een drastische ommezwaai in het pesticidengebruik. We weten dat en het verwondert ons niet eens, want “landbouwers laten zich in eerste instantie leiden door economische leefbaarheid en streven dus maximaal rendement na”, wordt er gedacht. Klopt niet: de feiten spreken deze boutade – door sommigen maar al te graag gehanteerd – tegen. Tarweteelt met multiresistente tarwerassen die zeer weinig tot zelfs geen fungiciden behoeven, is niet alleen mogelijk, maar de landbouwer houdt er ook meer aan over. Hoe komt het dan dat deze resistente tarwerassen niet commercieel doorbreken?

Een interessante onderzoeksvraag, vonden Gaëtan Vanloqueren en Philippe V. Baret van de Universit  Catholique de Louvain¹. Deze agronoom-economen slaagden er met steun van de Belgische overheid in om dat in Wallonië interdisciplinair te onderzoeken. Hun

pionierswerk verdient volgens ons de nodige aandacht, ze zijn jammer genoeg bij de minderheid in het landbouwonderzoeksmilieu die het ondertussen twee jaar oude IAASTD-rapport²? serieus nemen en de aanbevelingen ervan trachten te volgen. Hoewel hun studie over Wallonië gaat, zijn er toch enkele zaken die verrassend parallel lopen in Vlaanderen.

Historiek: ‘less is more’

Multiresistente rassen worden soms voorgesteld als een succesverhaal van het publiek landbouwonderzoek. Toch werd recent aangetoond dat het succes te danken is aan enkele koppige onderzoekers die tegen de stroom in zwommen, tot wanneer de graanprijzen zodanig zakten dat landbouwprofessionals hun resultaten anders zijn beginnen bekijken. In onderzoeksinstituten is er altijd een sterke politieke wil geweest om eerder te investeren in hybride en biotechnologische toepassingen dan in traditionele plantenveredeling. Bovendien is er een algemene onwil om resultaten van lage-inputsystemen en micro-economische analyses daarvan te publiceren. Waarschijnlijk valt dit

niet los te koppelen van het feit dat het gros van het wetenschappelijk onderzoek gebeurt door bedrijven, precies één van de punten die het IAASTD aan de kaak stelde. Toch werd in Frankrijk aangetoond dat de combinatie van multiresistente rassen met lage-inputsystemen in 45 van de 66 gevallen de hoogste economische marge gaven.

Naast de ecologische en gezondheidsvoordelen, hebben multi-resistente tarwerassen ook directe en indirecte voordelen voor de landbouwer zelf: minder nood aan fungiciden en brandstof voor de bespuitingen, meer vrije tijd omdat de controle van de gewasgezondheid en spuiten grotendeels wegvallen. Het spreekt voor zich dat deze voordelen groter zijn wanneer de graanprijzen laag zijn (zoals nu).

Wat houdt ons tegen ? Een samenloop van hinderpalen...

Vanloqueren en Baret tonen aan dat de hinderpalen voor het gebruik van multiresistente tarwerassen niet alleen bij boeren zitten, maar ook bij sommige vakorganisaties, de marktspelers, het beleid, de voorlichting en het onderzoek.

Hinderpalen bij landbouwers

- Criteria voor raskeuze

Het belangrijkste criterium dat landbouwers hanteren bij de keuze voor een bepaald ras is bruto-opbrengst in kilo's/ha (64%), gevolgd door de commerciële waarde (22%) en dan pas de ziekteresistentie (14%). Het prestige van de maximale oogsttonnage blijft groot in contacten tussen landbouwers en in vakbladen. Deze 'onafhankelijke' vakbladen staan trouwens stampvol advertenties van de grote chemie-zaadconcerns.

- Onvolledige resistentie van de multiresistente rassen

De graad van ziekteresistentie is zelden 100% en hangt uiteraard samen met de weersomstandigheden. Bij gebruik van resistente rassen is het risico van grote schade door ziekte dus ten dele onvoorspelbaar.

- Zeer beperkte keuze van multi-resistente rassen

De vier meest voorkomende graanziekten zijn bladvlekkenziekte, bruine roest, gele roest en aarfusarium. In 2004 beschikten slechts 5 van de 24 hoofdcultivars over "goede" ziekteresistentie tegen al deze ziekten. Toch blijft zelfs in die gevallen nog minstens één fungicidetoediening nodig.

Hinderpalen bij vakorganisaties

Vakorganisaties die gelinkt zijn aan agrochemische bedrijven die zelf inputs verkopen hebben lang rassen gepromoot die het best aangepast zijn aan hoge-inputsystemen.

Hinderpalen bij de marktspelers

- Bedrijven verkopen liever fungiciden dan zaden

Bedrijven spelen een belangrijke rol in de tarweproductie: ze verkopen pesticiden, meststoffen, zaden, machines en advies. Bovendien halen ze vaak ook de tarwe op. De concentratie in deze sector is groot: vaak beheersen enkele grote firma's of coöperaties het leeuwenaandeel van de markt. Bovendien hebben de belangrijkste agrochemische bedrijven de laatste decennia de zaadbedrijven opgekocht. Bij deze spelers vertegenwoordigt de zaadverkoop een zeer klein aandeel van de omzet: 6 à 7%. De afdelingen pesticiden en kunstmest zijn immers veel rendabeler: ze gaan jarenlang mee, eens ze zijn ontwikkeld. Volgens een diensthoofd van de zaadafdeling in zo'n bedrijf, heeft dat een grote invloed op de keuze van rassen die op de markt worden gebracht. De zaadafdeling zou ernaar moeten streven ziekteresistente rassen te ontwikkelen, maar de winst wordt vooral gemaakt door de afdelingen pesticiden en kunstmest, die juist niet gebaat zijn met ziekteresistente rassen. Daardoor is er weinig interesse voor ontwikkeling van resistente rassen.

- Lokale verkopers verkopen liever fungiciden

Lokale verkopers hebben vaak een zeer grote invloed op landbouwers sinds het overheidsnetwerk van regionale bedrijfsvoorlichters werd ontmanteld. Zij worden ten dele percentsgewijs betaald percent, en pleiten in hun advies dus vaak voor de toepassing van fungiciden, zelfs wanneer het niet nodig is. Hoewel voorlichters dat erkennen en het in hun publicaties werd aangehaald als hinderpaal, wordt dat door de bedrijven ontkend.

- Zaadbedrijven hechten lage prioriteit aan ziekteresistentie

Privé-zaadbedrijven stellen wel dat ziekteresistentie een prioriteit is in het ontwikkelen van nieuwe rassen, maar tegelijk wordt erkend dat overheidsonderzoeksinstituten daar meer belang aan hechten. Echte vooruitgang in de veredeling vergt tijd. De druk om op korte termijn winst te halen dwingt deze bedrijven ertoe om "ten minste één ras per jaar op de markt te brengen". Om competitief te blijven. Kortom: veredeling voor ziekteresistentie brengt te weinig op. Bovendien wordt vaak op 'verticale' monogenetische resistentie gefocust in plaats van op duurzamere horizontale, polygenetische resistentie.

Hinderpalen bij de voorlichting

- Bruto-opbrengst overheerst, denken in termen van economische optimalisatie onbekend

Als de publicaties rond rassenproeven van de laatste jaren (Livre Blanc jaarboek van CRA-Gembloux) worden geklasseerd volgens de parameters die gehanteerd worden, blijkt dat het leeuwenaandeel van het overheidslandbouwonderzoek rassen test op bruto-opbrengst

Foto links:

Gelukkig zijn er in elke branche pioniers. In 2006 bezocht Wervel in Bretagne boer-bakker Nicolas Supiot die met oude tarwerassen aan populatieveredeling doet in ploegloze zero-inputsystemen. Officieel zijn de rassen die hij gebruikt om brood te maken 'impanifiable' (je kan er geen brood van maken), ze komen ook niet voor in de officiële zaadcatalogus. Het brood is wel bijzonder lekker en blijktbaar zijn de nutritionele eigenschappen een openbaring voor gluten- en kankerspecialisten. Had Nicolas Supiot dan toch gelijk toen hij zei dat de moderne graanveredeling er alleen op gericht is om economische groei te creëren in de agrochemie, niet om de mens te voeden?

(46%) en op de bijdrage van pesticiden aan die opbrengst (27%). De vatbaarheid voor ziekte en ontwikkeling van ziekte krijgen veel minder aandacht: telkens maar 10%. Economische analyses waar ook de kosten van inputs in rekening worden gebracht, waren nog minder talrijk (8%). In de periode van vijf jaar die Vanloqueren en Baret bestudeerden (2000-2005), vonden zij slechts één uitgebreide economische analyse waar de kosten van de inputs werden uitgedrukt in EUR/ha.

De onderzoekers zijn daarover verbaasd, temeer daar de resultaten van die analyse op zijn minst zeer interessant kunnen worden genoemd. De analyse die systemen met veel en weinig inputs vergeleek, kwam tot de conclusie dat de meest rendabele strategie in tijden van lage tarweprijzen niet die was van bruto-opbrengstmaximalisatie, maar die van inputminimalisatie. Bijkomend voordeel is dat landbouwers dan ook aanspraak kunnen maken op bepaalde (milieugerelateerde) subsidies, maar zelfs zonder deze subsidies bleken de lage-inputsystemen het meest rendabel.

- De voorlichters hebben een eenzijdige kijk op resistente rassen
Volgens de voorlichters “verhogen de resistente rassen de kans dat je geen tweemaal met fungiciden moet sproeien”. Ze zien de economische voordelen van deze rassen in lage-inputsystemen over het hoofd.

- Toegepast onderzoek focust te eng op één teeltsysteem
Slechts een klein deel van het onderzoek (10%) ging over agromilieumaatregelen en een miniem deel (1%) ging over bio-tarwe. Nooit werden gangbare en bio-tarwe vergeleken in het onderzoek en vergelijkingen tussen systemen met verschillende inputintensiviteit zijn zeer zeldzaam. De gangbare testcondities voor rassen tonen dat ook aan: altijd wordt er ofwel tweemaal, ofwel niet met fungiciden gespreoid. Hoewel het economisch niet de optimale keuze is, kopiëren boeren deze dubbelsproei-strategie vaak. Vanloqueren en Baret halen er communicatiewetenschapper Cohen bij om hun argument kracht bij te zetten: “Hoewel de pers er vaak niet in slaagt om de mensen te zeggen wat ze moeten denken, slaagt ze er wel in de mensen te dwingen waarover ze moeten denken.” Zo benadrukken ze systematisch bruto-opbrengst in plaats van het economisch optimum, of focussen ze eenzijdig op hoge-inputsystemen terwijl ze lage-inputsystemen verzwijgen.

Hinderpalen in het beleid

- Registratie van rassen
Om geregistreerd te raken moeten alle rassen veldtesten ondergaan, waarbij in België niet wordt gespreoid met fungiciden, maar wel gangbaar wordt bemest. Het niet-sproeien zou in principe goede kansen moeten bieden aan resistente rassen. Maar de rassen worden gescoord op een reeks criteria, die nadien elk verschillend worden gewogen. Bruto-opbrengst is daarbij het belangrijkste (1), weerstand tegen legering (platliggen) wordt ook als prioritair beschouwd (0,9),

maar ziekteresistentie krijgt slechts een beperkt gewicht (0,2 tot 0,3). Multiresistente rassen die ook zonder kunstmest kunnen gedijen worden dus benadeeld: als zij onder een zware kunstmestgift gaan legeren, wat voorspelbaar is voor rassen met diepere worteling en langer stro die best gedijen zonder mest, dan maken ze geen kans, hoe ziekteresistent ze ook mogen zijn. Een andere interactie waarover zelden wordt gepraat is dat een hogere stikstofgift de tarwe aantrekkelijker en gevoeliger maakt voor schimmelinfectie.

- Aandacht voor voedselveiligheid, weinig voor pesticidenreductie
Doordat topprioriteit gegeven wordt aan voedselveiligheid, door bijvoorbeeld onderzoek naar aanwezigheid van mycotoxines, wordt de aandacht weggenomen van andere thema's zoals pesticidenreductieprogramma's, waarvan onderzoekers soms zelfs het bestaan niet kennen.

- Het beleid volgt de ontwikkeling niet helemaal
De historische productiegebonden subsidies, die destijds een belangrijk deel van het inkomen vertegenwoordigden, hebben ertoe geleid dat bruto-opbrengst het belangrijkste criterium is geworden. De onderzoeksinstituten, zaadveredelingsbedrijven en voorlichters hebben zich nog niet aangepast aan het gewijzigd beleid.

Dus: externe ingrepen nodig

Een dergelijke situatie, waarbij de veredeling “vastgeroest” zit in een pesticidenafhankelijkheid, vinden we ook terug bij schurftresistente appelrassen, zo toonden Vanloqueren en Baret aan. Maar dat geldt ook voor bintje-aardappelen, Belgisch Witblauw rund, Holsteinkoeien en katoen; dat blijkt uit studies van andere auteurs. Telkens blijkt na verloop van tijd dat de ingeslagen weg enerzijds niet de beste was en anderzijds dat de weg vele jaren en decennia later nog moeilijk verlaten kan worden.

In de literatuur heet dat ‘path-dependency’ en ‘lock-in’. Kenmerkend voor dat ‘vastgeroest’ zijn, is dat er externe ingrepen nodig zijn om uit het doodlopende straatje te geraken. Er is met andere woorden meer nodig dan de ‘onzichtbare hand’ waar de neoklassieke economie van uit gaat, namelijk dat een boer als homo economicus rekening houdt met de kosten en de prijzen en dus zijn bedrijfsvoering wel automatisch zal aanpassen. De overheid moet hier ingrijpen: bvb. door prioriteit te geven aan duurzame ziekteresistentieveredeling voor lage-inputsystemen in het onderzoek, door de BTW op pesticiden van 12 naar 21% en de BTW op kunstmest van 6% naar 21% te brengen, door de ‘lock-in’ bespreekbaar te maken op alle niveaus.

Agro-ecologisch onderzoek wordt structureel onmogelijk gemaakt

De tijdgeest is rijp om eruit te geraken. De maatschappelijke vraag naar gezonde voeding en naar klimaat- en milieuvriendelijke landbouw wordt steeds groter. Ziekteresistente gewassen zijn een cruciale

bouwsteen van een duurzamere landbouw, waarbij ecologische, economische en gezondheidsvoordelen allemaal tegelijk kunnen optreden. Ze maken deel uit van de agro-ecologische intensivering die in het landbouwonderzoek helaas praktisch geen aandacht krijgt. Inputintensiviteit is er nog altijd het heersende paradigma. Dat klaagde ook het IAASTD-rapport aan dat ondertussen twee jaar geleden verscheen: "Business-as-usual is no longer an option." Er is nood aan meer dergelijk interdisciplinair onderzoek: een paradigmashift dringt zich op. Vanloqueren en Baret doen alvast hun best om de sector te genezen van wat sommigen "de monocultuur van het denken" hebben genoemd.

Foto: Bruine roest op tarwe

Ondertussen bij de Belgische Vereniging van Landbouweconomen...

Op 1 april vierde deze vereniging haar dertigste verjaardag in Brussel. Enkele sprekers gaven er een stand van zaken en somden onderzoekstopics op voor de toekomst. Boerenbond-voorzitter Piet Vanthemsche deed terecht zijn beklag over het gebrek aan micro-economisch landbouwonderzoek. "Dat is er nu eigenlijk niet", verklaarde hij, waarbij hij kabinetschef Joris Relaes citeerde.

Pijnlijke vaststelling in het licht van bovenstaand artikel. Toch voelen landbouweconomen algemeen aan dat er nood is aan meer interdisciplinair onderzoek, maar nog niet iedereen is er rijp voor. Alle aanwezigen ontvingen het boek "Agricultural Economics in Belgium", waarin een schare recente landbouweconomische artikels verzameld werden. Opvallend artikel in die bundel, onder de hoofding "Beleidsaanbevelingen", is van de hand van o.a. professoren Matty Demont³ en Eric Tollens, één van de hevigste pleitbezorgers van biotechnologie in België. In het artikel met de titel: "Regulating

Coexistence in Europe – Beware of the Domino Effect!" wordt gepleit voor een versoepeling van de co-existentiewetgeving, om ggg's meer kansen te kunnen geven. Vanuit een monodisciplinaire landbouweconomische aanpak en vooral een monofunctionele productivistische visie op landbouw komt men soms tot rare conclusies...

De paradox van Eric Tollens

Na het voorgaande zal het u dan ook niet verwonderen dat professor Tollens het interdisciplinaire IAASTD-rapport, dat pleit voor een multifunctionele visie op landbouw, voor de voltallige groep aanwezigen trachtte af te kraken als 'onwetenschappelijk'. De conclusies van dat rapport zijn immers echt niet zo positief over ggg's en hoge-inputlandbouw. Volgens Tollens hebben we nog twee keer meer van dezelfde business-as-usual nodig om de wereld te voeden. Waarom hebben zoveel landen dit groots opgezette rapport waar meer dan 400 wetenschappers meer dan vier jaar aan werkten dan goedgekeurd?

Paradoxaal genoeg is Tollens (nu op emeritaat) recent voorzitter geworden van de Raad van Bestuur van het World Agroforestry Centre. Dat instituut staat in voor het promoten van agroforestry, één van de landbouwtechnieken die onderdeel zijn van agro-ecologische intensivering, wat onvermijdelijk samen spoort met inputintensivering. Hopelijk leest hij ook eens wat de mensen 'onder hem' zoal publiceerden in en over het IAASTD.

Het zal waarschijnlijk toch niet veel uitmaken, zoals Thomas Kuhn – die in de jaren '60 de kenmerken van een wetenschappelijke paradigmashift bestudeerde – vaststelde... Dat soort mentale shift gebeurt immers zelden bij individuen die decennialang volgens hetzelfde paradigma hebben gewerkt. Meestal zijn het leden van een nieuwe generatie, of vanuit een andere discipline, die een nieuw paradigma inluiden.

Jeroen Watté

Neem deel !

Aan het First International Summer School in Agro-ecology van woensdag 25 tot vrijdag 27 augustus 2010 in Louvain-La-Neuve. (voertaal Engels)
Georganiseerd door:
INRA SAD & UR Ecodéveloppement, ANR Sys-terra (O2LA project), UCLouvain, ULg –Arlon.
Meer info en inschrijven op: <http://www.agroecology.eu/>

¹ Vanloqueren, G., Baret, P.V., 2008. Why are ecological, low-input, multi-resistant wheat cultivars slow to develop commercially? A Belgian agricultural 'lock-in' case study. In *Ecological Economics*, 66, 436–446.

² International Assessment of Agricultural Knowledge, Science and Technology for Development. Zie *Wervelkrant*, 2008/2. Vanaf nu staan alle kranten ouder dan één jaar online op www.wervel.be/krant

³ Demont behaalde in 2006 zijn doctoraat met het proefschrift: "Economic impact of agricultural biotechnology in the European Union: transgenic sugar beet and maize". Dit onderzoek werd gefinancierd door het VIB, KULeuven, de Europese Commissie en Monsanto.

Mondina

mensen leren weten wat ze eten

Kunt u met een aantal kernwoorden aangeven waarvoor Mondina staat?

[Katrien Brinckman] Mondina vzw is een educatief project waarbij zowel kinderen als volwassenen op biologische boerderijen verschillende workshops volgen. Wij willen mensen prikkelen zodat ze nadenken over de echte betekenis van landbouw, in zijn breedste zin. Onze accenten zijn zeer divers en gaan van de zorg voor het landschap, oog voor cultuurschoon, tot de samenhang van landbouwevolutie en de biodiversiteit. Uiteraard wordt de wereldhandel tijdens onze verschillende workshops in vraag gesteld en kritisch bekeken. Want wie spreekt over landbouw hier, heeft het ook over de boer in het Zuiden, de milieuvraagstukken wereldwijd en het consumptiegedrag dichtbij.

Mondina betekent letterlijk 'wiedster'. Het woord plukten we uit een strijdlid van vrouwen zingend aan het werk op het veld. Dat ook 'monde' in het woord steekt, vonden we mooi meegenomen: het geeft nog meer kracht aan onze mondiale visie.

Vroeger werd ik bij het bezoek aan mondina.be direct geconfronteerd met de oerelementen , aarde, water, lucht en vuur, ... Dat is nu niet meer zo. Zijn er andere accenten of komen die elementen nog altijd sterk terug in de werking?

Ik stond er nog niet echt bij stil dat dit inderdaad zo lijkt. Wie de workshops of zelfs de volledige werking van Mondina kent, heeft aan de lijve mogen ervaren dat ons volledig pakket is opgehangen aan de vier oerelementen en dat zij samen een belangrijke rode draad vormen binnen ons werk. Zo zullen we elk programma, elke nieuwe workshop, aftoetsen aan bepaalde criteria waaronder de verbondenheid met aarde, lucht, water en vuur.

Werkt Mondina vanop boerderijen?

Mondina vzw is gevestigd in de echte landbouwstreek van het Meetjesland. Drie biologische bedrijven hebben zich geëngageerd om in nauwe samenwerking met Mondina kinderen, jongeren en zelfs volwassenen te ontvangen.

Het biologisch akkerbouwbedrijf 't Livinushof biedt vele mogelijkheden op vlak van milieuaspecten en biodiversiteit. Het is gelegen in de polders en is dan ook een uitgelezen plek om echt over de grond van de zaak te spreken... We focussen daar op teelttechnische aspecten, de biologische wijze van onkruid- en insectenbestrijding op de vitale akkers die steeds met de grootste zorg en liefde worden bewerkt. Dit bedrijf vertelt ook dat de wijze van bedrijfsvoering sterk afhankelijk is van de plek die je krijgt. Niet toevallig behoort 't Livinushof tot de

grotere biologische bedrijven van Vlaanderen. Dit is een erfenis uit het verleden ingebed in de streek . Vanuit deze achtergrond gingen de boer en de boerin aan de slag om er een duurzaam bedrijf (in al zijn betekenissen) van te maken. 't Livinushof is eigenlijk de ankerplaats van waaruit Mondina is ontstaan, het is een bedrijf dat dankzij zijn vriendelijkheid ten aanzien van mens en aarde (wat ook de betekenis is van de naam) het project veel slaagkansen gaf.

Het biologisch appelbedrijf Vaneykeren is voor kinderen een ware ontdekking! De boomgaard brengt een schitterend ecologisch verhaal dat groot en klein kan boeien. De samenwerking tussen boer en natuur, tussen natuur en boer, is er compleet en vertaalt zich in een dankbaar, lekker product dat iedereen weet te waarderen.

Op de Zwaluw, ons jongste broertje, ontdekken kinderen het volledige verhaal van de melkveehouderij. Dat dieren tot de verbeelding spreken is bekend, maar we zagen het ook als een uitdaging om kinderen op een andere manier te laten observeren. Zo laten we bij aankomst de

oerklank 'OHM' horen in de stal. Na een tijd verzachten we de klank en merken we stevast dat de koeien deze klank overnemen en meegaan in de klank van de kosmos. Het is een woordeloze ervaring die door merg en been gaat en waar iedereen stil van wordt...

Ook het educatieve luik kan op deze boerderij zeer breed gebracht worden omdat de kringloop tussen het gebruik van de grond als voedsel voor de dieren en de mest als voedsel voor de grond hier bijna gesloten is. Wat de koeien en de melk betreft, hebben we een spelenderwijze leertocht op het bedrijf ontwikkeld. Ook de melkverwerking vinden kinderen interessant en lekker. Op die manier komt de consument van later ook in contact met lokale voeding.

Welke meerwaarde heeft Mondina voor de bezoekers?

De meerwaarde ligt erin dat Mondina vooral wil prikkelen, bij voorkeur kleine en misschien grotere inzichten meegeven. Wanneer kinderen op bezoek komen in klasverband (en dat is onze grootste groep bezoekers), dan sporen we de leerkracht aan om ouders mee te brengen naar de boerderij. Dit is heel belangrijk om de informatieoverdracht verder te doen leven.

We willen geen belerend, cognitief educatief centrum zijn. En we moeten erover waken om daar niet in te vervallen, zeker als je voornamelijk met scholen werkt. Leerkrachten staan zeer open voor onze interactieve werkvormen, maar we moeten voldoende opletten dat we ook blijven tegemoetkomen aan de typisch schoolse inhoudelijke wensen.

Het is een evenwichtsoefening die vooral uitdagend, soms moeilijk, maar zeer verrijkend is. Als ik kinderen na enkele jaren terugzie, dan blijft toch de ervaring over... Vaak hoor ik dat zij zelf gestart zijn met een moestuin, een kruidentuin of ik krijg telefoons van ouders, grootouders met vragen over hoe ze een bepaald gewas moeten telen, of hoe ze kruiden moeten gebruiken en of ik eens in hun vijver wil komen scheppen om te kijken of de kwaliteit goed is. Vaak hoor ik van de boer dat ouders vaste klanten zijn geworden, ... Die kleine voorbeelden geven voldoening: kinderen en grote mensen 'weten wat ze eten' bijbrengen en hen dan in volle vrijheid keuzes laten maken. Het werkt echt!

Dat kinderen op de boerderij helemaal 'geaard' worden en volledig terug tot zichzelf komen is een vast gegeven. Begeleiders schrikken zo vaak over het gedrag van hun 'moeilijke' kinderen. Op de boerderij nemen deze kinderen vaak een voortrekkersrol en zie je hen in hun eigen kracht komen. Dat is voor ons, naast alle andere ervaringen, de allermooiste meerwaarde: kinderen (soms ook jongeren) zichzelf zien worden, zichzelf mogen 'zijn'! Dat alleen al is een oproep aan iedereen om zeer regelmatig naar een boerderij te trekken. De rest komt dan vanzelf. Want wie volledig in zichzelf kan zijn, staat open voor wereldverhalen, milieuvraagstukken,...

Vorig jaar werkte Mondina samen met Wervel in het project uit: 'Het Platteland leeft'! Daarin werkte Mondina een rollenspel uit

voor kinderen: 'De wereld rond en dan - hop, in je mond!'. Hoe begin je daar dan aan? En: wanneer is een rollenspel geslaagd?

Inderdaad, vanuit jullie visie 'Denk globaal, eet lokaal' was al eerder de inhoudelijke insteek rond de sojaproblematiek gegeven. Naar aanleiding van ons nieuwe programma op 'De Zwaluw' vonden wij de tijd rijp om dit sojaverhaal te vertalen voor lagere schoolkinderen en vooral jongeren. Een wereldhandelverhaal omzetten in iets begrijpbaars is altijd een uitdaging. Dankzij de samenwerking met Wervel zagen wij nu de kans om hiervoor tijd en middelen vrij te maken. Wervel heeft ons inhoudelijk het nodige aangeleverd en was bereid klankbord te zijn en inhoudelijk bij te sturen. De werkvorm bepaalden we zelf; een rollenspel lag dan voor de hand. Zelf ben ik, vanuit mijn opleiding en eindwerk, zeer vertrouwd met het simulatiespel, wat nauw verwant is met het rollenspel.

Ja, vaak vragen bezoekers ons: 'Hoe zijn jullie op het idee gekomen?' Heel vaak is het antwoord dan bijna verontschuldiging: 'Het was een ingeving'... Zo werkt het nu bij de meeste programma's die we brengen: we proberen ons zeer goed te informeren, te lezen en te luisteren. Daarna dragen we de opdracht een tijdje mee. Steeds opnieuw maken we een analyse van wat we willen brengen. En na dat rijpingsproces, op een heel helder moment, gaan we aan de slag. Dan is het een kwestie van aanvoelen en is het vlug duidelijk of een programma al dan niet goed zit.

Zo ook voor de uitwerking van het sojaverhaal. Elke speler krijgt een rol, en het kader waarbinnen hij/zij in het hele verhaal zal functioneren. Zo spelen mee: de Afrikaanse boer, de Vlaamse melkveehouder, de grootgrondbezitter, de Braziliaanse jongere, ... Elk beleeft aan den lijve de beslissingen die genomen worden in westerse landen. Het ligt bij de speler of zij die beslissingen ondergaan of net creatieve oplossingen zoeken. Nadien wordt het hen vooral duidelijk hoe het komt dat ons voedsel vaak een wereldreis maakt en hoe we als consument bijdragen aan dit wereldverhaal.

Het mooie aan dit rollenspel is dat er altijd andere versies uit voortvloeien. Het is zeer onvoorspelbaar. Iedere groep reageert anders. Vooraf een doelstelling uitzetten doen we meestal niet meer omdat we uit ervaring leerden dat dit niet de kern is die we willen meegeven. Het gaat hem vooral over het proces dat iedere speler doormaakt. De confrontatie met de inhoud laat jongeren niet koud, ook niet die jongeren die mij bij het weggaan toeroepen: 'En nu ga ik een lekkere hamburger eten bij McDonald's. Ook die jongere is geprikkeld. Als we dat voelen, zijn we dankbaar.

Of iets geslaagd is, kan voor ons niet de vraag zijn, want dan geven wij de bezoeker niet de kans te groeien in een visie en gaan wij uit van onze waarheid als de enige.

Mondina vzw – www.mondina.be

Interview: Veerle Devaere

PUNTJES OP DE 'i'

Wervel zet voor u de puntjes op de 'i'. Een maatschappelijk debat zien we immers graag gevoerd met de juiste informatie.

Klimaatdemagogie

In 'Volt', het consumentenprogramma van VRT, kreeg Peter Tom Jones op 31/03 de kans om persoonlijk aan Piet Vanthemsche de wetenschappelijke bron te vermelden die stelt dat het aandeel van de veeteelt in de klimaatopwarming 18% bedraagt, nl. een rapport van de FAO (Wereldvoedselorganisatie van de VN). De voorzitter van Boerenbond heeft het blijkbaar moeilijk met deze wetenschap. Twee dagen later insinueert hij in B&T dat een enquête die de Europese Commissie uitvoerde over het landbouwbeleid bij Europese burgers, betrouwbaarder is dan het geciteerde wetenschappelijk rapport. Het feit dat 61% van de ondervraagden niet gelooft dat landbouw één van de belangrijkste oorzaken is van de klimaatverandering, doet de voorzitter van BB concluderen: "Blijkbaar hebben de mensen genoeg gezond verstand om de verhalen te doorzien van zelfverklaarde klimaat specialisten à la Tom Jones". Wat niet werd geciteerd: **67% van de respondenten vindt dat Europese landbouwers hun manier van werken moeten veranderen om klimaatverandering te bestrijden, zelfs als ze daardoor minder competitief worden. Een verrassende 58% van de respondenten is ook bereid 10% meer te betalen voor landbouwproducten als die klimaatvriendelijk geproduceerd worden.**

GGO-vrij veevoeder? Da's lang geleden...

In een interview met Piet Vanthemsche dat *De Tijd* op 15/05 publiceerde, wordt de vraag gesteld: 'Mogen we ook van de landbouw niet meer inspanningen vragen? U grijpt de strenge Europese eisen toch aan om de Europese subsidies te verdedigen? Is het eerlijk dat de Europese boeren nog altijd subsidies krijgen en de rest van de wereld niet?'

Piet Vanthemsche antwoordde: 'U vergist zich. De Amerikanen geven minstens evenveel subsidies aan hun boeren. Bovendien beantwoordt de Europese landbouw aan veel hogere opgelegde kwaliteitsnormen. Het gaat om dierenwelzijn, hoge milieustandaarden, en het **gebruik van veevoeder waarin geen genetisch gewijzigde organismen (ggo's) zitten**. Ook dat blijft zorgen voor een ongelijk speelveld tussen Europa en de rest van de wereld.' Wervel vroeg *De Tijd* die foutieve informatie recht te zetten, maar helaas werd aan ons verzoek geen gevolg gegeven.

De Boerenbond-voorzitter laat zich ofwel slecht informeren, ofwel draait hij de consument, die in meerderheid tegen ggo's in de voeding is, een rad voor de ogen. In 1996 kwamen de eerste ggo-veevoeders binnen. Nadien is het aandeel ggo-houdende voeders toegenomen tot meer dan 80%, maar er bleef lange tijd een ggo-vrije productielijn bestaan. Tot begin 2008: toen schortte de mengvoederfederatie Bemefa ééenzijdig de productie van ggo-vrij voeder op – tot zeer grote ergernis van de distributiesector. Fedis vond het een aanfluiting van de keuzevrijheid van de consument.

Het standpunt van Bemefa is dat de consument nog altijd kan kiezen voor bio als het voeder ggo-vrij moet zijn. En sojavijs productie dan? Vergeten? Kijk eens op: www.wervel.be/sojavrij

"Pleidooi voor een duurzame veehouderij: einde aan de georganiseerde onverantwoordelijkheid"

In de Belgische vakpers las u er niets over, maar Wervel wil u dit opmerkelijk initiatief van 250 Nederlandse hoogleraren (waaronder 30 Wageningers) en meer dan 450 wetenschappers niet onthouden. We beperken ons hier tot een uiterst summier samenvatting; het volledige pleidooi is meer dan het lezen waard op duurzameveeteelt.nl

Het is tijd voor een door de overheid geregisseerde paradigmaverandering: een wisseling van een intensieve, grootschalige, door economie en technologie overheerste veeindustrie, naar een veehouderij waarin economie en technologie in dienst staan van het welzijn van dieren, van de mens, van de samenleving. Daarin kan het boerenbedrijf weer rendabel worden zonder subsidies.

Wij, wetenschappers uit uiteenlopende disciplines, verbonden aan Nederlandse universiteiten als (emeritus) hoogleraar, zijn van mening dat de intensieve veehouderij moet worden gesaneerd en omgevormd tot een dier-, mens- en milieuvriendelijk systeem dat tegemoetkomt aan de natuur en behoeftes van alle levende wezens. Via deze oproep beogen wij het maatschappelijk debat te stimuleren en boeren, producenten, consumenten, politici en kiezers te inspireren tot het maken van keuzes die in het belang zijn van dieren, natuur, landschap en milieu, van mensen in Nederland en andere werelddelen, alsmede van nieuwe generaties.

Onze aanbevelingen

- De overheid en niet de markt moet verandering sturen.
- De consumptie van dierlijke eiwitten moet worden verlaagd met minstens 33% in 2020.
- Alle maatschappelijke kosten van de productie van vlees en zuivel moeten worden verdisconteerd in de prijs.
- Nederland moet voortrekker van Europa worden.
- Welzijn van dieren moet een centrale plaats krijgen in de veehouderij.
- Het gebruik van antibiotica en hormonen in de veeteelt moet verboden worden.
- Grondgebonden landbouw en gesloten kringlopen in de productie van dierlijke eiwitten moeten het uitgangspunt vormen.
- De vestiging en uitbreiding van grootschalige vee-industrieën moet aan banden gelegd worden.
- Boeren moeten de kans krijgen het hoofd boven water te houden.
- De ontwikkeling van verantwoorde en smakelijke plantaardige voeding moet worden bevorderd.

lezersbrieven In de rubriek 'lezersbrieven' nemen we in de regel lezersbrieven onverkort over als ze niet te lang zijn. De publicatie van zulke brieven houdt geen stellingname in van de redactie, laat staan van Wervel vzw.

Klacht uit de Westhoek

Dhr. Vanthemsche stelt dat de Boerenbond haar standpunt bepaalt vanuit realistische inschatting van beleidsmatige, economische en technologische evoluties.

- Welk beleid? Een beleid dat, via lobbyisten, gestuurd wordt door de vrije markteconomie?
- Welke economie? De laatste 2 decennia zijn in mijn streek (de Westhoek) tientallen, generaties oude familiale landbouwbedrijven, gestopt of overgenomen door grote boeren, vetmesterijen, intensieve varkens- en kippenhouders.... Drama's die zichtbaar zijn in de hallucinante verschraving van het Westhoeklandschap. Daarbij verdedigt de heer Vanthemsche de houding van de Boerenbond t.a.v. het dalend boerenbestand door te verwijzen naar de evolutietheorie van Darwin. De aanpassing van de soorten strekt zich uit over miljoenen jaren onder invloeden (o.a. klimatologische) die zich over evenveel jaren laten gelden. Het is intellectueel oneerlijk dat te vergelijken met de teloorgang van het familiale boerenbedrijf

ten gevolge van de onvoorspelbare grillen van de liberale vrije markteconomie. Is het die economie?

- Welke technologie? Door de introductie van de ggg's in de landbouw (door de Boerenbond gesteund) mag ik het , als imker, vergeten om nog ooit biologische honing te oogsten terwijl de monsterwinsten naar de multinationale zaadbedrijven zullen afvloeien. Is het die technologie?

Mij lijkt dat noch de Boerenbond, noch het beleid dat het omarmt, ooit gehoord hebben van het IAASTD¹. O ja, de VN, die aan de basis van dat rapport ligt, is geen speler op die vrije markt. Geen partner dus van de Boerenbond...

Johan De Schacht

¹ NVDR: IAASTD staat voor International Assessment of Agricultural Knowledge, Science and Technology for Development. Zie Wervelkrant, 2008/2. Alle kranten ouder dan één jaar staan online op www.wervel.be/krant

Wie vangt mijn vis ?

Het Duurzame Visserijkamp, 6-14 september 2010

We hebben allemaal wel eens een radijsje uit de grond getrokken, een eitje geraapt of een koetje gestreeld, maar waar onze vis vandaan komt blijft een mysterie. Enig aanknopingspunt zijn wellicht de vissersboten die we van op het strand aan de horizon zien voorbijschuiven. Maar eigenlijk blijft vis, en zeker die uit de zee, een groot raadsel voor de meeste landdrotten.

Daarom maakt JNM na acht jaar landbouwkampen, tijd voor visserij. Met als centrale vraag: 'Is duurzame visserij mogelijk?' Het woord 'duurzaam' zien we in zijn volle betekenis: duurzaam voor onze zee, maar ook duurzaam voor de vissers. Hoe zit het met die zeebonken? Is er nog plaats voor zeebonken?

Misschien zijn ze in deze tijden van technologisch vernuft allemaal vervangen door informatici en chef-koks, die op zee de steenbolk al tot fishstick omtoveren? Wie weet, is onze visser al even sterk met uitsterven bedreigd als de blauwvintonijn. We zoeken de antwoorden in de realiteit, we willen het met eigen ogen zien. Daarvoor gaan we de kaaien afschuimen, de toppen van de golven verkennen en in een visserkroeg het glas tot de bodem leegdrinken.

Foto: Karl Van Ginderdeuren

Voor jongeren van 18- 30 jaar • van 6 tot 14 september in de thuishaven van de Belgische visserij te Oostende • 8 euro per dag • Inschrijven kan door een mailtje te sturen naar onze kapitein van dienst Tijts Boelens - tijtsbtijs@gmail.com / 0488 99 47 32 • Ga zeker ook eens langs op www.jnm.be • Wervelaars zijn van harte welkom! • Wervelaar van wal: Peter De Grande – degrandep@hotmail.com / 0474 65 39 78

Biologische fruitteelt, verwerking en handel

Pajottenlander staat voor natuurzuivere sappen, vers geperst, niet afkomstig van concentraten en zonder toegevoegde suikers. Appelen en peren afkomstig van hoogstamboomgaarden. Van grondstof tot eindproduct biologisch gecontroleerd. Onze producten zijn van de beste kwaliteit. Wij dragen zorg voor mens en milieu. Ontdek ons ruime assortiment en verkooppunten op www.pajottenlander.be

- 24 juni City Zen: Film Herbe (info zie pg. 10)
- 30 juni City Zen (info zie pg. 10)
- 4 juli Vrijwilligersverwendag Kortrijk
- 1 juli - 31 aug Tentoonstelling Cerrado in BTC, Hoogstraat te Brussel
- 3 - 8 juli Zomerweek Aardewerk in Chassepierre rond natuurbehoud en biodiversiteit (info: aardewerk.be)
- 5 sept Basisgroep Limburg werkt mee aan Boerengordel Hasselt-Kuringen
- 6 - 14 sept Duurzaam visserijkamp JNM (info zie pg. 19)
- 19 sept Bio-ecomarkt in Deinze
- 18 sept - 9 dec Cerrado-tentoonstelling in Sfinks-café te Boechout
- 6 okt Vergadering Basisgroep Limburg

Voor andere data, o.a. van de diverse basisgroepen en het Europees project City Zen, kan u terecht bij info@wervel.be

Het Hinkelspel maakt van rauwe bio-melk ambachtelijke kaas van de bovenste plank.

www.hethinkelspel.be

Bezoek één van onze winkels:

Gent, Lousbergskaai 33
maandag tot zaterdag
10u tot 13u en 14u tot 18u
09/224 20 96
Sleidinge, Weststraat 134a
vrijdag en zaterdag
9u tot 12u en 13u tot 17u
09/377 58 68

De Dobbelhoeve

Biologische
land- en
tuinbouw

Openingsuren:
di: 9.00-13.00u
do: 13.30-18.00u
vrij: 13.30-18.00u
za: 9.00-13.00u

Goorstraat 43 - 2970 Schilde
tel 03-383 07 82 • fax 03-385 27 46
info@dobbelhoeve.be
www.dobbelhoeve.be

LUKEMIEKE

Vegetarisch

Restaurant - Traiteur

Vlamingenstraat 55
3000 Leuven
Tel.: 016/22.97.05
Fax: 016/22.43.63

Open elke werkdag
van 12.00-14.00u en 18.00-20.30u

**Biologische
groenten en fruit
Verfijnde biologische
catering**

Feesten en recepties
Wekelijkse marktstand
Kooklessen en workshops
Volledige catering : dag, weekend of week

Tine Becuwe
014/842278 tine@biocombrío.be
www.biocombrío.be